

Розділ II РОДИНА, ШКОЛА, ГРОМАДСЬКІСТЬ

На моральному здоров'ї сім'ї
будується педагогічна
мудрість школи.

В.О. Сухомлинський

М.Г. СТЕЛЬМАХОВИЧ (1934—1998) Українці про школу, вчителя, громаду

Свого повного довершення родинне виховання досягає тоді, коли воно здійснюється у нерозривній єдності з педагогічним впливом школи та громадськості, а основним фактором формування особистості виступає родинно-шкільне виховання.

Гармонія взаємодії родини, школи та громадськості аж ніяк не означає ігнорування їх специфічних виявів. Адже кожна з цих педагогічних ланок має своє призначення та власні навчально-виховні можливості.

Сім'я покликана народжувати дітей і з першого моменту пояснив їх на світ приголубити ширістю материнського серця, обласкати духом родинної злагоди, теплом кровних і свояцьких взаємин. Вона закладає фундамент вихованостіожної людини, який характеризується особливою міцністю тоді, коли побудований на ґрунті глибоких емоцій любові між батьками та дітьми.

Школа вводить дитину в світ грамоти, наукових знань, у царство книг, освіти, культури.

Родина та школа — природні союзники, дві могутні сили виховання. При правильно налагодженій їх взаємодії батьки виступають помічниками вчителів, а вчителі — помічниками батьків у вихованні дітей і молоді. В даному випадку одні без одних обйтися не можуть. Добра школа та, яка (особливо в молодших

стадіях) більше нагадує сім'ю. В свою чергу, порядна сім'я — це та,

що в своє життя активно привносить елементи школи. У гупці українського народу з давніх-давен домінує шаноблизне ставлення батьків і дітей до школи, яку, як і батька-чоловіку, українці любовно іменують рідною, бо вона робить людину "зрілою", тобто грамотною, освіченою.

В одній із народних загадок про неписьменну людину там і сказано: "Хороше бачить, а сліпий". Їй вторує народний ефоризм: "Письменний бачить поночі більше, як неписьменний дені".

Учений, освічений, за народним трактуванням, — той, хто зміє читати, писати, рахувати, має широкі та глибокі знання. Письменність кожен крок в оволодінні грамотою вселяє життєвий оптимізм, віру в найкраще майбутнє ("Де грамотні люди, там біди не будуть"). Письменність ніколи й нікому не зашкодить ("Грамота — не хвороба, літ не збавить"). Вона завжди згодиться людині ("Грамота вчиться — завжди пригодиться"). Той, хто оволодів грамотою, одержує щедру винагороду — духовну ("Хто пише та малоє, той літок своїх годус"). Письменності та приладду, призначенному для письма, присвячено чимало народних загадок, як-от: "Грамоти не знаю, а весь вік пишу" (олівець); "Утрох ідуть братці верхом на конячці" (пальці й олівець); "Малий коник з чорного озерця воду бере, біле поле поливає" (перо, чорнило, папір); "Чорні, криві, від роду німі, а стануть в ряд — враз заговорять" (літери); "Коли хочеш ти читати, то мене повинен знати. А коли мене не знаєш, то нічого не вгадаєш" (абетка); "Білий заєць бігає по чорному полю" (крайда і дошка); "Кинь на землю — не розіб'ється, кинь на воду — розплівається" (папір) тощо. Мудрих і дуже повчальних висловлювань на користь письменства в народній дидактиці чимало. Всі вони залишають оволодівати знаннями, прагнути стати письменним.

Засвоєння письма відкриває пряму дорогу до такого могутнього світла знань, як книга. В українській родинній етнопедагогіці присвячено найкращі, найцікавіші, найтепліші слова: "Книга вчить, як на світі жити", "Слово книжкове, як світло деннє", "Книжка завжди може підказати, як на правильний шлях стати", "Книга — невичерпне джерело знань", "Купиш хорошу книжку — придобаєш розумного друга", "Золото добувається із землі, знання — з книг", "Голова від книг розумніша".

Високо оцінюючи значення шкільної освіти, народна мудрість справедливо проголошує: "У життя світла дорога починається від шкільного порогу".

Серед українців домінують традиція шанобливого ставлення до школи та вчителя: "Учитель у школі, як посів у полі", "Погано, що той називається, хто рідної школи цурається", "Навіть а да, лекої дороги кланяйся", "Честь школи — твоя честь", "Шануй учителя, як м'які коли", "Честь школи — твоє честі", "Шануй учителя, як родителя!".

Праця вчителя найважчя, але водночас найблагородніша, най-величиніша, бо він творить найбільше чудо на землі — Людину! Через це педагогічну місію вчителя у народі називають святою ("Свяшена праця учителя щоденна"). Про нього кажуть най-кращі, найніжніші, найтепліші слова, такі, які можна сказати про найрідніше, найдорожче — про матір і батька ("Учитель, як мати, прагне все краще дітям дати", "Учитель, як батько і мати, вчить честь шанувати"). Вчителя називають сіячем зерна добірного. А "добірне зерно" — це міцні знання і ясний розум, чисте сумління і благородство, міцний дух і неспокійне серце, світлі помисли і працьовіті руки ("Учитель, як сіяч добірного насіння, вчить підростаюче покоління", "Учитель народний, бо труд його благородствує особливе місце і є "матір'ю" всіх інших професій ("Понаду"). Згідно з народною дидактикою, професія вчителя походить від суспільствів "Професія вчителя прекрасне — дбати, щоб іскра знань не гасла", "Професія вчителя доти буде, доки живуть люди", "Щоб учителем стати, треба шире серце мати", "Всі професії починаються від учителя", "Немає кращої дороги, як іти у педагоги", "Без учителя слова немає лікаря, ні агронома"). Народного вчителя поважають, шанують, з ним уклінно вітаються, здалеку шапку перед ним знімають, бо: "Вчитель народові служить і розум будить", "Доля вчителя зроду пов'язана з долею народу". Дуже високо цінить народна дидактика педагогічну працю ("Праця вчителя велика і почесна", "Учительський труд роки не зітрутъ", "Праця вчителя ніколи не вмирає, бо в справах учнів палає"). Батьки, відаючи свою дитину до школи, завжди з надією дивляться на вчителя, бо вірять, що він допоможе виховати освічену, мудру, добру, чесну та працьовиту людину. "Де вчитель і школа, там знання і світло довкола", — кажуть у народі. Вчитель — це совість народу, його віра, любов і надія! Педагогові людство доручає найдорожче — дітей, своє майбутнє.

Школа та вчитель дають знання як красу та багатство людини ("Пташка красна своїм пір'ям, а людина своїм знанням"), що має в житті важоме значення ("Грамоті вчиться — завжди пригодиться"). А звідси й порада: "Вік живи, вік учись", бо "Наука в ліс не сягає".

піде, а з лісу виводить". Й слід здобувати в молоді роки ("Не гайся рано встati, а з молодою вчитись", "Учесь змолоду — пригодиться на старість").

Стельмахович М.Г. Українська родина педагогіка. — К., 1996. — С. 223—225.

К.Д. УШИНСЬКИЙ (1824—1870) Людина як предмет виховання

Психологічний такт має найширше застосування в усьому нашому житті, без нього було б неможливе будь-яке спілкування між людьми і самий дар слова не міг би існувати. Художник, автор, поет, проповідник, промовець, адвокат, політик, педагог, обманщик, керуються у своїх діях нічим іншим, як психологічним тактом. Якщо підлесник певен успіху своїх лестощів, то тільки тому, що знає з власного досвіду, як солодко лестощі діють на душу. Якщо адвокат, маючи картину лиха та зліднів, сподівається викликати співчуття у присяжних, то тільки на його власну душу, і знає з власного ж досвіду, якими бувають душевні наслідки збудженого співчуття. Читаючи вірний опис картин природи, ми з насолодою говоримо: "Як вірно і як влучно". Але в цих вигуках ми висловлюємо тільки те, що письменник відновив у нас ті самі відчуття, якими ми самі зазнавали, дивлячись на природу. Руссо, поставивши свого вихованця перед мальовничу картиною сходу сонця, помилився в яка викликала захват у Руссо. Картина була занадто велика і занадто складна для душі дитини, їй треба, було перепробувати багато дрібних відчуттів, щоб з них могло скластися те обширне уявлення, якого сподіався Руссо. Що дивує нас у драмах Шекспіра, як не його неосяжний психологічний такт? Знання того, який руху і який душевний рух збудять вони в іншій особі, з іншою чою читача, — ось уся таємниця шекспірівського генія. Звичайно, між дитиною, яка говорить дорослому ласкаве слово з метою виманити собі ту чи іншу втіху, і Шекспіром, який протягом трьох століть зворушує серця незліченних глядачів, — різниця величезна; хологічного такту, що ґрунтуються на згадуванні психологічних

3*